

В. Г. Сарбей (Київ)

Міжнародна наукова конференція «Робітничий клас і національне питання»

5—7 грудня 1991 р. Республіканська асоціація українців (РАУ) провела в Харківському державному університеті міжнародну наукову конференцію «Робітничий клас і національне питання». Всебічне жваве обговорення проблеми стимулювали виступ голови РАУ І. Дзюби при відкритті першого пленарного засідання та його доповідь: «Візія робітничого класу в українському суспільстві». Цей авторитетний громадський діяч і вчений наголосив на науковій та суспільно-політичній актуальності глибокого вивчення історичного минулого і сучасного робітничого класу України, дискредитованого КПРС, лідери якої видавали себе за виразників його ідеалів. Насправді ж маси робітників завжди жили своїми власними інтересами. Адже Україні здавна була властива різнобарвність напрямів робітничого руху. Такими ж різноманітними були і течії соціалістичної і національної думки.

Доповідач в історичній ретроспективі показав, як робітничий рух в Україні у своєму розвитку зливався з національним рухом, і цілком закономірним є те, що робітники разом з іншими класами і соціальними верствами народонаселення України проголосували на грудневому референдумі за її державну незалежність. Об'єктивно продовжує діяти й світова тенденція до інтернаціоналізації суспільного життя, але вона взаємодіє з такою ж об'єктивною тенденцією демократичного розв'язання національних питань. Справжній же інтернаціоналізм у свідомості людей колишнього СРСР утвердиться після остаточного розвалу радянської системи.

І. Яворський (Канада) застеріг від нинішньої референдної ейфорії, від недооцінки загрози міжнаціональних конфліктів, пов'язуючи це з економічною нестабільністю.

На думку М. Молчанова (Київ), державності України загрожують тенденції до «насиленницької українізації», закладені в Законі про мову і особливо в практиці його запровадження.

І. Осташ (Київ), дослідивши історичні уроки двох «українізацій» 20-х — початку 30-х рр. і другої половини 80-х — початку 90-х рр., довів, що політика «русифікації», яку активно проводила КПРС, загальмувала загальне духовне зростання української нації, зокрема її робітничого класу.

О. Куц (Харків) вважає, що процес формування народу України і нині проходить не безболісно, в чому не можна не бачити впливу досить поширеного імперського мислення, протягом десятиліть насадженого в СРСР марксистсько-ленінським ученням про всесвітню місію пролетаріату, про поділ народів на історично перспективні і неперспективні, про об'єктивну приреченість національних меншин на асиміляцію великими державними націями і навіть штучне протиставлення прав нації і громадянина.

Про утиски української національної меншості в Польщі у 1945—1947 роках, про невизначеність національних прав українців навіть у сьогоденній польській державі, де владні структури переважно зайняті членами робітничої «Солідарності», розповіла у своїй доповіді Л. Шваб (Чернівці).

І. Рибалка (Харків) наголосив на актуальній необхідності спеціального вивчення проблеми «Робітничий клас та вітчизна» і не тільки в теоретичному, а й у конкретно-історичному аспекті.

Ряд доповідей був присвячений питанням про місце робітничого класу в сучасній суспільно-політичній структурі народонаселення України. За переконанням Б. Білецького (Чернівці), нинішнє покоління робітників може використати навіть той значною мірою формалізований досвід участі в управлінні виробництвом, що був нагромаджений в роки застою та перебудови і якоюсь мірою сприяв зростанню виробничої й громадської активності мас.

В. Сікора (Київ) у ставленні до комунізму був безкомпромісним, бо, на його думку, саме комунізм загальмував економічний розвиток, спотворив соціальну структуру народонаселення і морально розбещив робітництво, як й інші верстви населення. Становище сучасних робітників аморфне в соціально-професійній структурі трудівників України. Не політизація, а профспілковізація — магістральний шлях розвитку робітничого класу України.

В. Швед (Київ), не погодившись з попереднім доповідачем, розкрив великі суспільно-політичні потенції робітничого класу, який підтримав як визвольно-соціальний, так і національний рух, що забезпечило їх злиття на Україні влітку 1991 р. Важливу роль робітників у громадському житті України, особливо після створення незалежних профспілок, Всеукраїнського об'єднання страйкових комітетів, які виступали проти проекту Союзного договору, визнали й сучасні українські національні партії, насамперед УРП.

Громадську позицію самих робітничих мас висловив майстер харківського заводу «Кондиціонер» Л. Ситник. Він, зокрема, негативно поставився до спроб нових українських національно-демократичних партій керувати робітничим рухом, обстоюючи право останнього на самостійність.

Докладно проаналізував розвиток робітничого руху на Україні за період від його зародження в середині 1989 р., до кінця 1991 р. А. Русначенко (Київ). Він визначив етапи політизації цього руху: від вимог щодо зміни місцевих властей, виведення парткомів з підприємств — до відставки союзного і республіканського урядів і навіть зміни всієї адміністративно-управлінської державної системи. Поступово зміцнювалася у свідомості мас робітництва й ідея національного відродження України, що зрештою об'єднало робітничий рух з національно-демократичним.

П. Лаврів (Донецьк) на історичних фактах і статистичних даних показав еволюцію етнічної ситуації від початку заселення цього регіону до наших днів, розповів про наполегливу роботу, яку, починаючи з кінця XIX ст., ведуть діячі демократичної інтелігенції, виховуючи національну свідомість робітничих мас, що позначилося на їх позиції під час референдуму.

В. Сарбей (Київ) звернув увагу на започатковані робітниками Донбасу в 1905—1907 рр. і продовжені в 1989—1991 рр. традиції боротьби за демократизацію суспільства та держави і наголосив на тому, що корінні інтереси робітничого класу ніколи не суперечили загальним соціальним і національним інтересам народних мас України.

Б. Андрусишин (Київ), нагадавши визнання Л. Троцького, що за Радянської влади диктатура пролетаріату так і не стала диктатурою для пролетаріату, показав, як через Наркомат праці України здійснювало справжній диктат над українським робітництвом національно чужерідне йому і байдуже до його національних запитів бюрократизоване міщанство.

Під час обговорення доповідей висловлювалася, зокрема, думка, що реальна загроза «націоналістичного тоталітаризму» є нині незначною, хоча й недооцінювати її також не можна, про що свідчили наїзди

в Крим напередодні референдуму посланців з Галичини, промови яких, засновані на ідейних засадах «донцовщини», використали вороги державної незалежності України в агітаційній кампанії серед кримчан. Втручатися у сферу мови необхідно якнайделікатніше, а зусилля громадськості повинні в наш час зосереджуватися на реальному утвердженні засад державності України.

Дискусія точилася і навколо можливості федералізації, заснованої на економічних та історичних традиціях, а також деяких мовних особливостях окремих регіонів України. Виявилися як противники, так і прихильники введення федеративного адміністративного устрою незалежної України. Не всі погодилися і з висновком про завершення процесу злиття робітничого руху з національним: Республіканська конференція незалежних профспілок у Павлограді 1991 р. довела наявність у них значних розбіжностей. Авангардне місце в сучасному робітничому русі посіли шахтарі, але чимало професіональних загонів робітничого класу ще залишаються пасивними. Мало робітників й серед членів Руху (у Харкові, наприклад, з кожних 10 членів лише 1). Отже, як вказувалося на конференції, слід продовжувати наполегливу роботу по відродженню української національної свідомості серед робітничих мас. Новонароджена Українська держава має бути посправжньому демократичною, враховувати як національні, так і соціальні інтереси всіх своїх громадян.

Можна констатувати, що конференція вдалася. Навіть незважаючи на те, що з 20 запрограмованих зарубіжних колег в її роботі взяв участь лише 1. А втім, те, що було предметом такого жвавого і заінтересованого обговорення, — це суто наші внутрішні проблеми, які й розв'язувати маємо ми самі (хоч, ясна річ, всякий погляд з боку може бути корисним). Слід побажати керівництву РАУ, ні в якому разі не відмовляючись від співробітництва з іноземними вченими і навіть розширюючи його, водночас все ж таки максимально орієнтуватися на фахівців-співвітчизників.

В. С. Батюк (Дрогобич),
Л. В. Тимошенко (Дрогобич)

Перша науково-краєзнавча конференція «900-річчя Дрогобича: історія і сучасність»

18—19 грудня 1991 р. в Дрогобичі відбулася перша в історії міста та краю науково-краєзнавча конференція, приурочена до його 900-річчя. На конференції були представлені науковці вузів та культурних установ Львова, Дрогобича, Києва, Переяслава-Хмельницького, Кіровограда, Одеси, Чернівців, Івано-Франківська, Рівного та Луцька.

Тематика доповідей і повідомлень відзначалася різноманітністю і вийшла за рамки Дрогобича та краю. Розглядалися актуальні проблеми історичного розвитку Східної Галичини, Волині та Північної Буковини.

В ході пленарного засідання було проголошено 9 доповідей: «Педагогічний інститут на батьківщині Великого Каменяра» (В. Г. Скотний, ректор Дрогобицького педінституту); «Дрогобич у моєму житті» (Черненко А. М., професор Дніпропетровського університету); «Перші дослідження історії Дрогобича» (М. Й. Шалата, професор Дрогобицького педінституту); «Замки і фортеці Дрогобиччини» (О. Я. Мацюк, директор Центрального державного історичного архіву у Львові); «Художня культура Дрогобича» (Л. С. Міляєва, Київський художній інститут); «Місто Дрогобич у творах Івана Франка» (З. П.